

การสร้างสรรคงานศิลปะโดยได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะดั้งเดิม

The creation of art by the Primitive art

ประติมา ธัญบุรณ์ตระกูล (Pratima Tunyaboontarakun)*

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในการสร้างสรรคงานศิลปะโดยได้รับแรงบันดาลใจจากศิลปะดั้งเดิม ซึ่งเป็นศิลปะแรกเริ่มสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่มีเอกลักษณ์และเป็นที่รู้จักทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ควรค่าแก่การเผยแพร่และสืบสานองค์ความรู้สู่คนรุ่นหลัง จากการศึกษาพบว่า การสร้างสรรคงานศิลปะตามแนวทางศิลปะดั้งเดิม ได้นำมาเป็นแรงบันดาลใจให้กับศิลปินหลายคนในการใช้เป็นแนวทางในการสร้างงานของตนเอง จากการสำรวจผลงานประกอบข้อมูลจากเนื้อหาซึ่งได้จากหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลงาน รวมถึงศิลปะของพวกอนารยะ (Primitive Art) ศิลปะนาอิว (Naïve Art) ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) และศิลปะเด็ก (Child Art) ทั้งหมดมีคุณสมบัติของตัวเองแตกต่างกัน แต่โดยคุณลักษณะการแสดงออกส่วนรวมต่างมีความคล้ายคลึงกัน เพื่อนำมาใช้ในการสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างสรรคงานศิลปะของผู้เรียนผ่านกิจกรรมศิลปะตามแบบอย่างศิลปะดั้งเดิม

คำสำคัญ : ศิลปะดั้งเดิม, ศิลปะนาอิว, ศิลปะพื้นบ้าน, ศิลปะเด็ก, กิจกรรมศิลปะ

* อาจารย์ประจำสาระการเรียนรู้ศิลปะ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากร (ปฐมวัยและประถมศึกษา)
The Demonstration School of Silpakorn University (Early Childhood and Elementary)

Abstract

This study aims to investigate and gather knowledge in the creation of art by the Primitive art, the first prehistoric art. The unique and known both abroad and in the country. Cultural heritage is invaluable. Deserves to disseminate knowledge and heritage to future generations. The study found along the primitive art creations have taken as inspiration for many artists to use as a guide to create their own applications. The survey includes data from the content of documents related to the work. The Primitive art, Naïve Art, Folk art and Child art all have their own different. But the collective expression of the features are similar to be used to inspire the creativity in the art of learning through art activities inspired primitive art.

Keywords : Primitive art, Naïve art, Folk art, Child art, Art activity

บทนำ

ศิลปะไม่ว่าของชาติใดย่อมตั้งต้นแต่สมัยแรกเริ่มก่อน ศิลปะดั้งเดิมหรือศิลปะแรกเริ่ม(Primitive Art) หมายถึง ผลงานศิลปะของกลุ่มบุคคลที่ติดขัดกับแบบอย่างดั้งเดิมในการดำเนินชีวิตมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน โดยมิได้คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงใดๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความเป็นอยู่ของสังคมหรือกระแสความเปลี่ยนแปลงทางศิลปะ (มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2540) ศิลปกรรมของสมัยที่กล่าวนี้ มีรูปกระด้างแข็งทื่อ สีที่ใช้ก็เป็นสีแท้หรือเกือบเป็นสีแท้ เพราะยังไม่รู้จักใช้สีประสมให้มีความประสานกันอย่างงามวิจิตร ทางเทคนิคก็ยังไม่แน่นอนและการดำเนินวิธีทำก็หยาบๆ (ศิลป์ พีระศรี, 2553) ซึ่งแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา เต็มไปด้วยความซื่อและไร้มายา เป็นการสร้างงานตามอารมณ์ความรู้สึก หรือตามมโนภาพของความเชื่อ ผลงานจึงเกิดขึ้นเป็นไปตามจินตนาการ ไม่ใช่จากความจริงที่ปรากฏตามธรรมชาติ ดังนั้น ผลงานจึงมักมีรูปลักษณะที่ดูแปลกตา ซึ่งมีคุณค่าทางสุนทรียภาพไปอีกแบบหนึ่ง กระบวนการคิดและการแสดงออกของศิลปะแบบดั้งเดิม ได้เป็นแรงบันดาลใจและแรงจูงใจให้ศิลปินหลายคนนำไปใช้เป็นแนวทางการสร้างงานของตน แนวคิดนี้เรียกว่าลัทธิศิลปะดั้งเดิม (Primitivism) โดยประยุกต์สิ่งต่างๆ ของพวกอนารยะให้เข้ากับอุดมคติของตน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2555)

จะเห็นว่าศิลปะดั้งเดิมมีความสำคัญในการสร้างงานศิลปะต่อคนรุ่นหลัง ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์การเรียนรู้ศิลปะ ที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานวัฒนธรรม ค้นหาผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ และสิ่งรอบตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้ เทคนิค วิธีการทำงาน ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้

ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรมไทยและสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าในงานศิลปะ ดั้งเดิม ซึ่งสามารถนำรูปแบบของศิลปะดั้งเดิมมาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะของผู้เรียนได้

ศิลปะดั้งเดิมหรือศิลปะแรกเริ่ม (Primitive Art)

ศิลปะดั้งเดิมหรือศิลปะแรกเริ่ม เป็นศิลปะที่มีการแสดงออกอย่างซื่อบริสุทธิ์ ตรงไปตรงมาและไร้ มายา ไร้อารมณ์ เป็นลักษณะหนึ่งของการสร้างสรรค์งานศิลปะ ศิลปินในสมัยแรกเริ่มนี้ ไม่มีความใฝ่ฝันเป็นพิเศษที่จะคิดสร้างศิลปะตามความคิดเห็นของตนเอง ได้แต่ยึดถือเรื่องบรรยายทางศาสนาและประวัติศาสตร์เป็นหลัก เพราะฉะนั้นศิลปะของชนชาติแรกเริ่ม จึงมีลักษณะเป็นเหมือนอย่างการบรรยายเรื่องในหนังสือบรรยายอย่าง ง่ายๆ ตรงไปตรงมาก็มีคุณค่าสูงทางจิตใจของผู้สร้างศิลปะสมัยนั้น ซึ่งจะไม่สามารถพบเห็นในศิลปะที่สูงกว่าและที่ เจริญคลั่งคลายแล้ว (ศิลป์ พีระศรี, 2553) ศิลปะแบบดั้งเดิมทำด้วยวัสดุประเภทไม้ หิน โลหะหรือดินเหนียวมี หลักฐานที่ถูกค้นพบไว้มากมายที่เกี่ยวข้องกับศิลปะดั้งเดิม ซึ่งจะได้กล่าวดังนี้

1. สมัยหินเก่าในแอฟริกา

ทวีปแอฟริกันับเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญของมนุษยชาติแห่งหนึ่ง จากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า แหล่งสำคัญที่เป็นที่อยู่ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์แอฟริกา คือ

1.1 แอฟริกาตะวันตก บริเวณทะเลทรายสะฮารา และแอฟริกาตอนเหนือ เช่น ประเทศโมร็อกโก แอลจีเรีย และตูนิเซีย เป็นต้น นับเป็นอาณาบริเวณที่ค้นพบหลักฐานของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์มากมาย เช่น บริเวณเทือกเขาโอรัม ทาสลีลี ฮอคคา และลิเบีย สามารถแบ่งสมัยออกได้ดังนี้

1.1.1 สมัยนายพราน (The Early Hunting Period) มีอายุอยู่ในราว 7,000 – 4,000 ปีก่อน คริสตกาล เป็นสมัยที่มนุษย์ยังคงใช้ชีวิตเร่ร่อนเร่ร่อนไปตามสถานที่ต่างๆ นักโบราณคดีบางคนนิยมเรียกว่า สมัยบูบาลัส (Bubalus เป็นชื่อสัตว์ดึกดำบรรพ์ มีรูปร่างคล้ายควาย) มีการแสดงออกทางศิลปกรรมเป็นไปตาม ความทรงจำ วาดภาพให้เหมือนธรรมชาติ เช่นเดียวกับมนุษย์สมัยหินเก่าของยุโรป

1.1.2 สมัยทุ่งราบ (Pastoralist Period) มีอายุราว 4,000 – 2,000 ปีก่อนคริสตกาล มนุษย์มี ชีวิตอยู่ตามบริเวณที่ราบ งานศิลปะประเภทจิตรกรรมปรากฏอยู่มากตามชะง่อนผา ยังคงมีรูปแบบเหมือน ธรรมชาติแต่ก้าวหน้ากว่ายุคแรกหลายอย่าง เช่น วาดภาพคนผสมลงไป พยายามแก้ปัญหาหระยาละกิดต้นและใกล้ ไกลตามหลักทัศนียวิทยาเบื้องต้นคือ จัดภาพให้ดูใกล้ด้วยวิธีวางภาพให้ทับกัน วิธีการเช่นนี้จะไม่พบในสมัยหิน เก่าในยุโรป

1.1.3 สมัยม้า (Horse Period) เป็นระยะเวลาที่ทางอียิปต์และเมโสโปเตเมียมีการพัฒนาถึง ระดับมีวัฒนธรรมสูงขึ้นแล้ว แต่ชาวแอฟริกันส่วนใหญ่ยังคงดำรงชีวิตเช่นชาวชุมชนบุพกาล ยุคนี้จึงได้รับ ศิลปวัฒนธรรมจากพวกเมโสโปเตเมียหลายอย่าง เช่น ม้าและรถม้า ดังปรากฏให้เห็นในภาพจิตรกรรมฝาผนังเป็น รูปม้าและรถม้า คนก็มีใบหน้าเป็นม้า รวมอยู่กับภาพสัตว์เลี้ยงต่างๆ จำพวกวัวและสุนัข

1.1.4 สมัยอูฐ (Camel Period) มีการสร้างศิลปกรรมคล้ายของเดิม แต่เปลี่ยนแปลงบ้าง เล็กน้อย เช่น ภาพมีขนาดเล็กลง และไม่นิยมสร้างภาพเหมือนจริงตามธรรมชาติ โดยหันมาสร้างรูปแบบซึ่งมีการ ประดิษฐ์ให้เป็นรูปสัญลักษณ์มากขึ้น ชอบตกแต่งประดับประดาสิ่งต่างๆ ให้ดูอลังการ มีรูปแบบและการ

แสดงออกเหมือนกับศิลปะของพวกแอฟริกันนิโกรในยุคปัจจุบัน ซึ่งความนิยมดังกล่าวเริ่มทำกันมานานตั้งแต่ปลายสมัยหินใหม่แล้ว

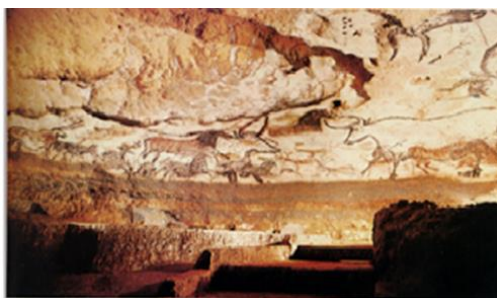
1.2 แอฟริกาตะวันออก แถบทะเลสาบวิกตอเรีย และตอนเหนือของประเทศตันซาเนีย แอฟริกาตอนใต้ของทะเลทรายสะฮารา

พวกแอฟริกันนิโกร เป็นพวกที่บุกรุกอพยพเข้ามาภายหลังมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการสร้างศิลปกรรมเจริญก้าวหน้ากว่าพวกบุชแมน แต่หากยังคงแสดงออกถึงความรู้สึกเกรงกลัวต่ออำนาจของธรรมชาติ ยังมีความเชื่อในลัทธิวิญญาณนิยม ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่มีการพัฒนามากนัก ผลงานศิลปะจึงออกมาเป็นแบบอนารยะ (Primitive) อันแสดงถึงความเกรงกลัวในสิ่งต่างๆ เช่น กลัวความตาย กลัวสัตว์ร้าย หรือกลัวอำนาจลึกลับที่มองไม่เห็นในธรรมชาติ ดังนั้น ผลผลิตต่างๆ ทางศิลปกรรมจึงออกมาในเรื่องน่ากลัวและความลึกลับของวิญญาณร้าย ดังเช่นรูปหน้ากาก หรือรูปเคารพ เพื่อใช้ในพิธีกรรม งานประติมากรรมนั้นเป็นสิ่งเด่นเป็นพิเศษที่แฝงความคิด อารมณ์ และจินตนาการของความเชื่อ ความศรัทธาดังกล่าวอย่างชัดเจน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2559)

ภาพที่ 1 ภาพเขียนสีจากถ้ำ Remesia เมืองคัสเตเลียน สเปน 2,000 BC. นายพรานสี่คนเดินไล่ตามหลังหัวหน้าในพิธีบวงสรวง สมัยหินใหม่

ที่มา : <http://kunanyazii.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>

ภาพที่ 2 ภาพเขียนสีสมัยหินเก่าในถ้ำลาสโก ประเทศฝรั่งเศส 16,000-10,000 BC.

ที่มา : <http://kunanyazii.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>

ภาพที่ 3 ภาพสลักรูปสตรีจากถ้ำ Lausel เมืองดอร์ค็อน ฝรั่งเศส 19,000BC.

ที่มา : <http://kunanyazii.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>

ภาพที่ 4 รูปสลัก Venus of Willendorf สมัยหินเก่า 30,000-25,000 BC.พบในออสเตรีย

ที่มา : <http://kunanyazii.blogspot.com/2011/02/blog-post.html>

2. ออสเตรเลียนอะบอริจิน

งานศิลปะเขียนไว้บนผนังหินในออสเตรเลียมีมากที่สุดกว่าทุกบริเวณของโอเชียเนีย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมทางธรณีวิทยา รวมทั้งความแห้งแล้งของสภาพอากาศซึ่งทำให้รักษาสภาพผลงานบนผนังถ้ำไว้ได้มาก องค์ประกอบอีกตัวหนึ่งที่ทำให้มีงานศิลปะบนผนังถ้ำในออสเตรเลียคือ ปัจจุบันนักวิชาการทราบว่าในถ้ำและชะง่อนผาที่อาศัยเดิมของชาวพื้นเมืองเดิมต้องมีภาพวาดบนผนังหิน จึงทำการค้นหาลักษณะอย่างจริงจัง ทุกๆ ปีจะพบภาพวาดบนผนังถ้ำมาขึ้นเรื่อยๆ ในการแปลความหมายจากภาพวาดที่พบ เช่น ภาพวาดตัวจิงโจ้ จึงทำให้ทราบว่าสมัยหนึ่งมีจิงโจ้อยู่มากมาย และถูกชาวพื้นเมืองล่าในฤดูฝน ซึ่งเป็นฤดูกาลที่กระเพาะของชาวพื้นเมืองมีอาหารเต็ม นอกจากภาพวาดตัวจิงโจ้ก็พบภาพวาดสัตว์อื่นๆ งานศิลปะของชาวพื้นเมืองเช่นนี้เกิดจากความเชื่อว่าสัตว์เหล่านี้จะไม่ทำให้กลุ่มชนชาวพื้นเมืองต้องสูญเสียไปเพราะการขาดแคลนอาหาร ผลงานของพวกเขอะบอริจินในประเทศออสเตรเลียซึ่งน่าสนใจมาก เป็นภาพวาดที่เรียกกันว่า จิตรกรรมเอกซเรย์ (X-ray Painting) มีทั้งที่ทำเป็นภาพสัตว์บก สัตว์น้ำ และมนุษย์ เป็นศิลปะที่ได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติ ที่มีอยู่รอบๆ ตัว วิธีการวาดกระทำอย่างง่ายๆ คล้ายกับภาพวาดของเด็ก ยิ่งกว่านั้น ยังมีความคิดบางอย่างคล้ายเด็กอีกด้วย

ภาพที่ 5 – 6 ภาพวาดแสดงอวัยวะภายในของสิ่งมีชีวิต

ที่มา : <http://www.clipmass.com/story/34245>

มีภาพวาดหลายร้อยภาพอยู่ตามหินต่าง ๆ แต่ละภาพก็วาดลงบนแผ่นหิน รอบ ๆ ตัวเต็มไปด้วยหมด อายุของมันยาวนานถึง เกือบ 20,000 - 30,000 ปี เป็นภาพที่มีชีวิตชีวา เปี่ยมไปด้วยความหมายและพลัง มันช่วยบอกเล่าเรื่องราวของการถือกำเนิดของชีวิต โดยเฉพาะชีวิตมนุษย์ตลอดหลายร้อยหลายพันปีที่ผ่านมา บอกเรื่องราวของชนเผ่าที่อาศัยที่นั่นมานานแล้ว นานหลายชั่วอายุคนเลยทีเดียว

นับตั้งแต่เซอร์บอลด์วิน สเปนเซอร์และฟรังซิสเจมส์กิลเลน นักชาติพันธุ์วิทยาชาวอังกฤษในช่วงท้ายศตวรรษที่ 19 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 เริ่มต้นการวิจัยอย่างจริงจังในออสเตรเลีย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในออสเตรเลียได้เก็บสะสมผลงานศิลปะของชาวพื้นเมืองเดิมไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งผลงานเก่าแก่สุดจนถึงผลงานค่อนข้างใหม่ ชาวพื้นเมืองเดิมที่ทรงคุณวุฒิและยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันพร้อมที่จะให้ข้อมูลต่างๆ ในเรื่องศิลปวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองเดิม อย่างไรก็ตาม เรื่องสำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือความพยายามอนุรักษ์งานศิลปะของชนพื้นเมืองโดย คาเรลคุปต์ จนค้นพบว่าการใช้สีและความคิดที่เป็นจุดสำคัญของงานศิลปะเป็นผลงานของกลุ่มสังคมหนึ่ง แต่การใช้สีและเนื้อหาในงานศิลปะอาจเป็นของชนกลุ่มอื่น เรื่องนี้หมายความว่าไม่มีผลงานใดจะจำกัดได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นของกลุ่มโดยเฉพาะ (ธนู แก้วโอภาส, 2550)

3. กรีกสมัยเริ่มต้น

สมัยเริ่มต้น (Primitive or Geometric Period) อยู่ในระยะเวลาปลายศตวรรษที่ 11 จนถึงปลายศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล เมื่ออาณาจักรมิโนอันและไมซีเนถูกทำลายลง อารยธรรมทั้งปวงก็สิ้นสุดลงไปพร้อมๆ กัน ตลอดระยะเวลาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 11 เรื่อยมา จนถึงปลายศตวรรษที่ 8 ก่อนคริสตกาล ประเทศกรีซตกอยู่ในสภาพของความมืดทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อุดมคติและความก้าวหน้าของอารยธรรมอันรุ่งเรืองในอดีตนั้น ชาวกรีกในสมัยเริ่มต้นไม่สามารถสืบทอดศิลปวัฒนธรรมก่อนหน้านี้ต่อไปได้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างพระราชวังที่งดงาม การวาดภาพจิตรกรรมบนฝาผนัง งานโลหะ การแกะสลักงาช้าง การทำเครื่องทองรูปพรรณ หรือแม้แต่การเขียนตัวอักษร ทุกสิ่งทุกอย่างต่างจบลับสิ้นลง ดูเหมือนจะมีเพียงการทำเครื่องปั้นดินเผาและวาดระบายสีบนภาชนะเท่านั้นที่ยังคงเหลือรอด มีผู้สืบทอดติดต่อกันมา ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าชาวกรีกเริ่มสร้างอารยธรรมของตน

ขึ้นใหม่อีก จากการขุดค้นซากโบราณวัตถุ เช่น หลุมฝังศพดีโพลอนที่กรุงเอเธนส์ ค้นพบศิลปะวัตถุจำพวก เครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก บนภาชนะเหล่านั้นวาดลวดลายและภาพคนประดับตกแต่งลวดลายที่ใช้วาดประดับ ส่วนมากนิยมใช้เส้นเรขาคณิต (Geometric Style) จำพวกเส้นตรงและเส้นโค้งของวงกลมอย่างง่าย ๆ รูปคนก็ วาดแข็งทื่อ ไม่มีความเข้าใจเรื่องกายวิภาค มีการวางรูปให้ดูซ้ำ ๆ กัน การใช้สีเป็นแบบสีเอกรงค์ ใช้สีหนกวาด ลวดลายและรูปคนบนพื้นสีอ่อน ฝีมือลายมือการทำและการออกแบบสู้ของมีโนอันและไมซีนีไม่ได้ แต่ก็ยังพอเห็น อิทธิพลสองชาติได้อยู่ นอกจากนั้นแล้ว ยังค้นพบรูปประติมากรรมทำด้วยดินเผาปั้นเป็นรูปคน สัตว์ต่างๆ เช่น ม้า วัว กวาง และนก ฝีมือและความคิดยังอยู่ในระดับต่ำ ต่อมาในปลายสมัยจึงเริ่มพัฒนาขึ้น มีการปั้นรูปคนและสัตว์ ขนาดเล็กหล่อด้วยโลหะหลายชนิด มีทั้งที่หล่อด้วยทองแดง ทองสำริด ตะกั่ว และพวกสลักด้วยงาอีกด้วย (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2552)

ภาพที่ 7 รูป Kouros ขนาดเล็กทำด้วยสัมริด
โดยประติมากรชื่อ Dedale
ราว 620 ปีก่อนค.ศ. ปัจจุบันดูได้ที่
พิพิธภัณฑสถานเมือง Delphes ประเทศกรีก
ที่มา :

ภาพที่ 8 รูป หญิงแห่ง Auxerre ทำด้วยหินปูน โดย Dedale
ราว 640-630 ปีก่อนค.ศ. จะเห็นแบบที่แข็งแต่ท้วมและได้
สัดส่วนขึ้น วิถีทรงผมถูกเป็นเปียทั้งสองข้าง บ่งบอกให้เห็นถึง
อิทธิพลของอียิปต์ในศิลปะกรีกปัจจุบันดูได้ที่ พิพิธภัณฑ
สถาน Louvre ประเทศฝรั่งเศส
ที่มา :

4. ศิลปกรรมไทยยุคก่อนประวัติศาสตร์

บริเวณแหลมทองอันเป็นที่ตั้งของหลายชาติรวมทั้งประเทศไทยด้วยนั้น นับว่าเป็นบริเวณที่ปรากฏ หลักฐานยืนยันว่า ในอดีตเคยเป็นแหล่งชุมชนของมนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์มาก่อน ดังเช่น มีการค้นพบถ้ำ มือแดงที่บ้านศรีบุญเรือง อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม, ถ้ำมีม อำเภอนโนนสูง จังหวัดอุดรธานี, ถ้ำฝ่ามือที่ หมูบ้านภูเวียง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น, ถ้ำลาย อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์, ถ้ำรูปเขี้ยว อำเภอ ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งส่วนมากมีอายุสืบขึ้นไปถึงสมัยหินใหม่

ส่วนบริเวณที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันคือ บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีการขุดค้นพบภาชนะเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมาก ตัวภาชนะทำด้วยดินเผามีสีนวลหรือสีเทาแถบดำ เขียนลวดลายตกแต่งด้วยสีแดง มีทั้งลายวงก้นหอยและลายนิ้วมือ การใช้เส้นงดงามอ่อนช้อย ส่วนการออกแบบลวดลายก็มีทั้งแบบซ้ำๆ กันและแบบอิสระ หลักฐานต่างๆ ที่ขุดค้นพบได้ส่งให้มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ตรวจสอบหาอายุ ปรากฏว่ามีอายุเก่าแก่ประมาณ 5,000 – 2,000 ปี ซึ่งมีอายุน้อยกว่าทางยุโรป นอกจากบริเวณบ้านเชียงแล้ว ที่ยางเขาในมณฑลโชนาน กลุ่มน้ำเหลือง ก็มีการขุดค้นพบศิลปกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่ออกแบบลวดลายตกแต่งด้วยสีขาว สีดำ และสีแดงน้ำตาล บนพื้นสีเหลืองหม่น รวมทั้งเครื่องปั้นดินเผาที่เขียนระบายด้วยสีดำเป็นลวดลายแบบเรขาคณิตบนเนื้อดินเผาสีแดง ที่โมเฮนโจ- ดาโร และ ฮาร์ปปาในประเทศอินเดีย ก็ปรากฏหลักฐานจำนวนมาก ซึ่งรวมทั้งโครงกระดูกของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์และอนุสาวรีย์หินตามที่แตกต่างกัน แต่ทว่ายังไม่ปรากฏการค้นพบจิตรกรรมและประติมากรรมซึ่งมากด้วยปริมาณและคุณค่าทางศิลปะสูงดังเช่นมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในยุโรป

เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง เป็นเครื่องปั้นดินเผาของไทยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ที่ขุดพบได้ที่หมู่บ้านบ้านเชียง จ.อุดรธานี แบ่งออกเป็น 3 สมัย

1. เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยต้น (อายุประมาณ 5,600 – 3,000 ปี)เป็นภาชนะดินเผาสีดำตกแต่งด้วยลายขีดและลายเชือกทาบ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง มีทั้งชนิดปลาย สอบเข้าและผายออก
2. เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยกลาง (อายุประมาณ 3,000 – 2,300 ปี) ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลื่น ลำตัวกลมและหักเป็นสัน ก้นภาชนะ มีทั้งกลมและแหลม มักไม่มีการตกแต่งลวดลาย แต่บางชิ้นมีการตกแต่งด้วยลายขีด และเขียนลวดลายสีแดงที่บริเวณไหล่ของภาชนะ
3. เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยปลาย (อายุประมาณ 2,300 – 1,800 ปี)รูปทรงของภาชนะมีทั้งชนิดก้นกลมและชนิด มีเชิงสูง ปลายผาย ขอบปากมีสัน มีการตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า “สีดินเทศ” ลวดลาย ที่เขียนส่วนใหญ่เป็น ลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้นหอย ลายก้นหอย

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงได้จดทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อปี พ.ศ. 2535 ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 16 ที่เมืองแซนตาเฟ ประเทศสหรัฐอเมริกา (สุรพล ดำริห์กุล, 2540)

หลักฐานทางโบราณคดีแสดงให้เห็นว่าชุมชนโบราณแหล่งวัฒนธรรมบ้านเชียงมีความเจริญทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมาเป็นเวลายาวนานหลายพันปี นอกจากจะพบเครื่องมือเครื่องใช้ อาวุธและเครื่องประดับที่สวยงามแล้วยังพบหลักฐานที่แสดงถึงเทคโนโลยีในการทอผ้าอีกด้วย (กรมศิลปากร , 2534)

พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยแพนซิลเวเนีย (Pennsylvania Museum) ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ร่วมทำโครงการวิจัยเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อจากที่กรมศิลปากรได้ทำไว้ เมื่อ พ.ศ. 2506 จึงมีโบราณวัตถุจำนวนหนึ่งไปจัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์มหาวิทยาลัยแพนซิลเวเนีย ในจำนวนนั้นมีลูกกลิ้งดินเผาบ้านเชียงที่จัดแสดง จำนวน 15 ชิ้น เช่นเดียวกับหนังสือเรื่อง Prehistoric Thal Ceramics BAN CHIANG in Regional Cultural Perspective (เครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงในมุมมองทางวัฒนธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ไทย)

(Armand J.Labbe,2002) ที่รวบรวมเกี่ยวกับโบราณวัตถุบ้านเชียงปริมาณมากที่ครอบครองโดยนักโบราณคดีชาวต่างชาติ (กนิษฐา เรื่องวรรณศักดิ์, 2557)

ภาพที่ 9 ลวดลายประทับบ้านเชียง

ที่มา : กนิษฐา เรื่องวรรณศักดิ์ “ลวดลายประทับดินเผาบ้านเชียง : บูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์”. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2557.

การสร้างสรรคงานของศิลปินที่ได้รับแรงบันดาลใจการศิลปะ Primitive

ศิลปะดั้งเดิมเป็นศิลปะที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วในหมู่ชนที่ยังไม่เจริญ เช่น ผลงานศิลปะของพวกเขา นิโกรแอฟริกัน (African Negros) แถบภาคใต้ของทะเลทรายซาฮารา, พวกเอสกีโม, พวกชาวเกาะทะเลใต้แถบแปซิฟิก และชนพื้นเมืองดั้งเดิมในออสเตรเลีย ต่อมาชาวยุโรปเริ่มมีความสนใจเกี่ยวกับศิลปะดั้งเดิมเหล่านี้อย่างจริงจังในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยศิลปินต่างๆ เช่น โกแกงเป็นผู้ริเริ่มจุดประกายให้เห็นคุณค่าของผลงานศิลปะดั้งเดิมของพวกเขาชาวเกาะตาฮีตี ครั้นเมื่ออย่างเข้า ค.ศ. 1900 หรือต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 The Paris Exhibition ได้นำผลงานศิลปะดั้งเดิมมาตกแต่งสถานที่ กลุ่มพิพิธภัณฑสถานหลายแห่งเริ่มสะสมผลงาน primitive art ศิลปินเยอรมัน กลุ่ม Brücke ได้ศึกษาและนำแรงบันดาลใจจากลักษณะแบบอย่างของประติมากรรมจากทะเลใต้ที่สะสมในพิพิธภัณฑสถานเดนมาร์กมาใช้สร้างงาน ค.ศ. 1905 ได้มีการแสดงผลงานของโกแกง ช่วยเชิดชูคุณค่าของผลงานศิลปะดั้งเดิมที่โกแกงนำมาใช้ **พอล ปิกัสโซ** และ **บราก** ตื่นเต้นเมื่อได้ไปดูงานศิลปะดั้งเดิมที่ Trocadéro collection ศิลปินกลุ่ม Blaue Reiter ได้แสดงงานใน ค.ศ.1912 พวกเขาได้พิมพ์คำแถลงการณ์ปรัชญาศิลปะ มีการนำรูปสลัก, หน้ากากและงานสลักไม้อื่นๆ ของศิลปะดั้งเดิมมาแสดงปิกัสโซ นำเอาแบบเฉพาะของศิลปะแอฟริกันมาใช้ในงานของตน เช่น ภาพสาวน้อยแห่งอเวียอง ซึ่งเป็นที่มาของลัทธิบาบิกนิยม (Cubism) เช่นเดียวกับกลุ่มลัทธิสำแดงพลังอารมณ์ (expressionism) กลุ่มดีปชูก์แห่งเยอรมันก็ใช้แบบอย่างเฉพาะของศิลปะแอฟริกันดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในผลงานของตน จนกลายเป็นขบวนการทางศิลปะลัทธิหนึ่งที่สำคัญในศิลปะสมัยใหม่-ศิลปะร่วมสมัย (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2555)

ภาพที่ 10 วันแห่งเทพเจ้า (Mahana no Atua), 1894, สีน้ำมันบนผ้าใบ, 66x87.6 ซม.

Art Institute of Chicago, Chicago

ที่มา : <http://www.manager.co.th/CelebOnline/ViewNews.aspx?NewsID=9560000034238>

ภาพที่ 11 สตรีแห่งอเวียงง "Les Femmes d'Alger", 1907, สีน้ำมันบนผ้าใบ

ขนาด 243.9 x 233.7 ซม. Museum of Modern Art, New York City

ที่มา : <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=kowpia-in-shanghai&month=01-12-2011&group=12&gblog=6>

นอกจากนี้ยังมีศิลปะอีกหลายประเภทที่มีการแสดงออกคล้ายคลึงกับศิลปะดั้งเดิม ได้แก่ ศิลปะนาอีฟ หรือไร้มารยา หรือไร้จริต (Naïve Art) ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) และศิลปะเด็ก (Child Art)

ศิลปะนาอีฟ (Naïve Art) คือ ผู้สร้างงานโดยไม่ได้ศึกษาจากสถาบันศิลปะโดยตรง ส่วนใหญ่ในวงวิชาการ หมายถึงศิลปินสมัครเล่น หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าจิตรกรวันอาทิตย์ (Sunday painter) หรือจิตรกรวันหยุด พวกเขาสร้างงานด้วยใจรัก ไม่ยึดเป็นอาชีพ มีลักษณะกระบวนการแบบ (Style) คล้ายกันทั่วโลกมีลักษณะแข็งทื่อ มักสร้างงานที่เป็นเรื่องราวของชีวิตประจำวัน ภาพทิวทัศน์ และจินตนาการตามความฝันของตน แสดงความพยายามสร้างสิ่งต่างๆ ให้เหมือนจริงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ยิ่งกว่าที่ตาเห็น แต่ไม่มีกลวิธีในการสร้างด้วยกลเม็ดพลิกแพลงแบบมืออาชีพ ซึ่งภาพรวมในผลงานของพวกเขา มีบางสิ่งบางอย่างคล้าย **ศิลปะเด็ก** แตกต่างตรงที่วัยมีประสบการณ์ในชีวิตมากกว่า มีความคิดความอ่านดีกว่า และมีจินตนาการกว้างไกลกว่าด้วย

อนึ่งคำว่าจิตรกรรมเล่นในจีน ญี่ปุ่นและเกาหลีอาจแตกต่างกันไป เพราะมีความหมายกว้างไปถึงจิตรกรบัณฑิต หรือปัญญาชนที่สนใจการวาดภาพเป็นงานอดิเรก ไม่ได้ยึดเป็นอาชีพ บุคคลเหล่านี้ส่วนมากเป็นผู้มีความรู้สูง ผลงานจึงได้รับการยกย่องให้ทัดเทียมหรืออาจเหนือกว่าจิตรกรอาชีพเสียอีก

องรี รูสโซ (H.J. Rousseau, ค.ศ. 1844-1910) เป็นจิตรกรชาวฝรั่งเศสแนวนาอียุ่มที่มีชื่อเสียงมาก จิตรกรในระยะบุกเบิกของสหรัฐหลายคน เช่น จอร์จบิงแฮม (G.C. Bingham, ค.ศ. 1811-1879) โรเบิร์ตเฟค, เซสเตอร์ ฮาร์ดิง ฯลฯ พวกเขาเหล่านี้ทำงานด้วยใจรัก จนทำให้กลายเป็นลักษณะพิเศษของจิตรกรรมอเมริกันระยะแรกที่สำคัญของชาติ

ภาพที่ 12 “หมองู” (The Snake Charmer), โดยองรี รูสโซ, 1907, สีน้ำมันบนผ้าใบ, 169x189.5 ซม.

Louver Museum, Paris

ที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/>

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) หมายถึง งานประณีตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือผลงานศิลปะที่ช่างในท้องถิ่นได้ประดิษฐ์คิดทำขึ้นตามความเห็นดีเห็นงามของตนเองที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของครอบครัว หรือเกิดขึ้นในหมู่บ้านตามท้องถิ่นต่างๆ เพื่อประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิต รวมทั้งเป็นแบบอย่างในการสร้างสรรค์หรืออาจผลิตขึ้นเพื่อจำหน่ายและแลกเปลี่ยนกับหมู่บ้านอื่นๆ โดยได้รับอิทธิพลจากสภาพธรรมชาติ ลัทธิความเชื่อ วัฒนธรรม ขนบประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของสังคม โดยมีสาระสำคัญ 7 ประการดังนี้ คือ (วัฒนธรรม จุฑะวิภาต, 2552)

1. งานนั้นเป็นผลงานของช่างนิรนามที่ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน
2. มีรูปแบบง่ายๆ และใช้วัสดุที่หาได้ภายในท้องถิ่น
3. ผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก
4. มีความเป็นธรรมชาติปรากฏอยู่มากกว่าความสละสลวย
5. แสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
6. เป็นงานที่ทำด้วย “มือ” (hand made)
7. ความงามของผลงานเกิดจากการฝึกฝน

ศิลปะพื้นบ้านเป็นศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เล็กจนโต แต่มนุษย์มักไม่ค่อยเห็นความสำคัญหรือยกย่องเหมือนศิลปะสาขาอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจากความรู้สึกเคยชินที่มนุษย์ได้พบเห็นอยู่ทุกวัน ความเรียบง่ายและความงามอย่างธรรมดาของศิลปะพื้นบ้านทั้งๆ ที่ศิลปินพื้นบ้านก็เป็นผู้ที่มีความสามารถสูง มีความเข้าใจในเรื่องสุนทรียภาพอย่างดี จึงสามารถสร้างสรรค์งานประเภทต่างๆ ออกมาอย่างมีระบบและกฎเกณฑ์พอสมควร ดังจะเห็นได้ว่า ศิลปะพื้นบ้านจะมีเอกลักษณ์ ลักษณะเด่นเฉพาะตัว มีแบบอย่างของตนเอง จึงสร้างงานขึ้นมาอย่างสวยงามตามประเพณีนิยมและตามยุคสมัย ด้วยเหตุนี้เอง เราจึงกล่าวได้ว่าศิลปะพื้นบ้านช่วยบอกประวัติศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม และบอกลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มชนในภูมิภาคต่างๆ ให้เราทราบเป็นอย่างดี เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนจะเกี่ยวข้องกับสิ่งของ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นประดิษฐกรรมของช่างหรือศิลปินพื้นบ้านอยู่ตลอดเวลา ศิลปกรรมเหล่านี้ย่อมเป็นกระจกเงาส่องให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างไรในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ศิลปะเด็ก (Child Art) พาโบลปิกันโซ ศิลปินเอกของโลกกล่าวว่า “ความมีศิลปะนั้นมีอยู่ในตัวของเด็กทุกคนตั้งแต่เกิดแล้ว แต่ครั้งเมื่อเติบโตใหญ่ขึ้นต่างละเลยและละทิ้งความสามารถนี้ไปอย่างน่าเสียดาย”

ในโลกของเด็ก ศิลปะ คือ การแสดงออกอย่างอิสระเสรี ที่เต็มไปด้วยจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งต่างๆ ความบริสุทธิ์ จริใจ เปิดเผย ตรงไปตรงมา การวิเคราะห์คุณค่าทางศิลปะเด็กอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาช่วงใดช่วงหนึ่ง เราจะได้เห็นความงอกงามหรือความถดถอยทางจิตวิญญาณของเด็กในช่วงนั้นๆ ได้ ความงอกงามหรือความถดถอยนี้เป็นผลมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ และการเรียนรู้จากบุคคล สื่อ เหตุการณ์หรือกระแสนิยมที่เด็กได้รับเมื่อเขาได้รับโอกาสให้แสดงออกเป็นผลงานทางศิลปะอย่างอิสระ (ปริญญานันตสุข, 2547) ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมหรือจัดประสบการณ์ศิลปะให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่สามารถที่จะถ่ายทอดจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ได้เต็มตามศักยภาพของเขา ครูหรือผู้ที่ทำหน้าที่จัดกิจกรรมศิลปะควรทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเองในแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้ คือ ครูมิได้เป็นผู้บอก ผู้สั่งงาน แต่เป็นผู้กระตุ้นให้เด็กอยากคิดอยากรู้ อยากสร้างสรรค์งาน ครูต้องสร้างความใฝ่รู้ขึ้นในใจเด็กให้ได้ เด็กมีความสุขในการเรียนรู้ จัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน การที่เด็กได้วิเคราะห์คุณค่า ความสำคัญ ความสัมพันธ์ ตามสถานการณ์จริง จะเป็นพื้นฐานให้เด็กได้เรียนรู้ในเรื่องอื่นๆ ตลอดชีวิต เมื่อเด็กเรียนรู้ความสัมพันธ์ทั้งความดี ความงาม ความพอใจ ความจริง ด้วยตนเองแล้วหาวิธีที่จะทำงานศิลปะเพื่อสื่อแสดงออกในมุมมองที่ได้ประเมินคิดสรรแล้วนั้นเป็นผลมาจากการจัดประสบการณ์ที่ประสบผลดีแก่เด็ก

การสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีแนวทางตามแบบอย่างศิลปะดั้งเดิม

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดสร้างสรรค์ และเห็นคุณค่าในศิลปะ วัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิม รวมถึงศิลปะที่เป็นสากลทำให้ผู้เรียนมีจิตใจที่งดงาม สมานที่แน่วแน่ สุขภาพกายและสุขภาพจิต มีความสมดุลเป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษยชาติ โดยส่วนตนและส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคม ผ่านการจัดประสบการณ์ที่หลากหลายท้าทายความคิด ความสามารถของผู้เรียนจะทำให้เขาเกิดความสนใจและอยากแสดงออก การเตรียมกิจกรรมศิลปะที่เหมาะสมให้กับเด็กควรคำนึงถึงที่จะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กเป็นอิสระในการทดลอง ค้นคว้า

และสามารถสื่อสารที่เขาคดลองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังมีโอกาสได้พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก สร้างความสัมพันธ์ระหว่างมือและตา เสริมสร้างความเข้าใจระหว่างรูปทรงและสี ซึ่งจะพื้นฐานต่อการเตรียมความพร้อมในการอ่าน และยังได้มีโอกาสพัฒนาทางสังคมจากการแลกเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ หมุนเวียนกันรับผิดชอบในการใช้และเก็บอุปกรณ์ต่างๆ (เยาวพา เดชะคุปต์, 2548) ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองผ่านสื่อวัสดุที่เหมาะสมกับเด็ก สร้างความสำเร็จและความภาคภูมิใจในผลงานของตัวเอง

พีระพงศ์ กุลพิศาล, 2545 ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กว่าเป็นกิจกรรมที่ใช้ความรู้สึกร่วมกับวัสดุและเทคนิควิธีต่างๆ เพื่อผลิตเป็นผลงานออกมา ดังนั้นการจัดประเภทของกิจกรรมทางศิลปะควรแบ่งตามลักษณะของผลงานที่เด็กสร้างสรรค์เป็นหลักได้แก่

1. กิจกรรมศิลปะสองมิติ หมายถึง กิจกรรมทางศิลปะที่มุ่งให้เด็กสร้างสรรค์ภาพบนระนาบวัสดุที่แบนๆ เช่น กระดาษ กระจก ฝาผนังปูน ฝืนทราย ฯลฯ โดยใช้วิธีการวาดเส้น ระบายสี พิมพ์หรือกดประทับให้เป็นสี ปะติดด้วยกระดาษสี เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมประเภทนี้ได้แก่ การวาดภาพด้วยนิ้วมือหรือมือการพิมพ์ภาพด้วยเศษวัสดุต่างๆ การวาดภาพด้วยดินสอสี สีเทียน สีโปสเตอร์ เป็นต้น ผลงานศิลปะประเภทนี้ดูแล้วแบนราบ มีเฉพาะมิติของความกว้าง – ยาว

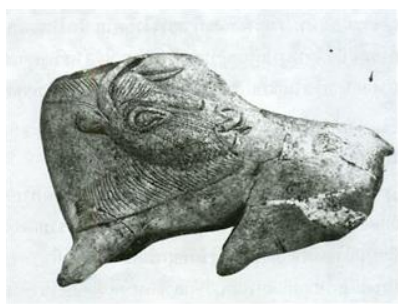
2. กิจกรรมศิลปะสามมิติ หมายถึง กิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กสร้างสรรค์ภาพให้มีลักษณะลอยตัว นูน หรือเว้าลงไปในพื้นที่โดยใช้วัสดุและเทคนิควิธีต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัสดุนั้นๆ เช่น การปั้นทราย ดินเหนียว ดินน้ำมัน กระจก แก้ว ฯลฯ โดยประกอบวัสดุต่างๆ เข้าด้วยกัน ขั้นตอนการทำงานในการจัดกิจกรรมประเภทนี้ไม่ควรมีขั้นตอนที่ซับซ้อน ต้องสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว ง่ายและไม่เป็นอันตราย โดยวัสดุที่นำมาประกอบนั้นควรเป็นวัสดุประเภทกล่องกระดาษ เมล็ดพืช ลูกปัด เศษไม้ ใบไม้ สามารถใช้กาวติดได้ง่าย เป็นต้น

3. กิจกรรมศิลปะผสมผสานสองมิติ สามมิติ หมายถึง กิจกรรมที่ให้เด็กได้สร้างสรรค์ภาพโดยใช้วัสดุและเทคนิควิธีทางศิลปะทั้งสองมิติและสามมิติรวมกัน เช่น ใช้สีโปสเตอร์ระบายรูปปั้น ดินเหนียวหรือแป้งที่แห้งแล้ว หรือระบายสีตกแต่งกล่อง เป็นต้น

การสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีแนวทางตามแบบอย่างศิลปะ Primitive โดยเลือกวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและนำมาใช้ประโยชน์โดยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิมมากนัก แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพเดิมเพื่อจะเพิ่มคุณค่าทั้งในด้านความงาม ความคงทน สีสน และการนำไปใช้งาน ในที่นี้ขอเสนอกิจกรรมไว้ 3 กิจกรรม ดังนี้

1. งานปั้นดินเหนียวตามแนวทางยุคหินแอฟริกา

ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษางานศิลปะยุคหินในแอฟริกา เกี่ยวกับรูปสัตว์ต่างๆ ที่พบตามผนังถ้ำต่างๆ เช่น ม้า กวาง ยีราฟ งู นก ปลา เนื้อทราย เป็นต้น และเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่พบเห็นและชีวิตประจำวัน เช่น การเต้นรำ การต่อสู้ การล่าสัตว์ เป็นต้น แล้วให้ผู้เรียนปั้นดินเหนียวเป็นรูปสัตว์ตามจินตนาการของตนเองหรือจะเป็นงานกลุ่มเพื่อสร้างเป็นเรื่องราวของชนเผ่าแอฟริกาก็ได้เช่นกัน

ภาพที่ 13 “วัวใบชิน” แกะจากเขากวางเรนเดียร์
ถ้ำมาดเลน ลุ่มน้ำดอร์โดน ฝรั่งเศส ก่อน ค.ศ. 15,000 – 10,000 ป
ที่มา : http://www.finearts.cmu.ac.th/e_doc/prehistory.pdf

ภาพที่ 14 ควายดินเผา 2,000 ปีมาแล้ว
ขุดพบที่บ้านใหม่ชัยมงคล ใกล้เมืองจันเสน
ต. จันเสน อ. ตาคลี จ. นครสวรรค์
ที่มา : <http://www.matichon.co.th/news/145923>

2. การเขียนภาพตามแบบชนเผ่าอะบอริจิน

ผู้สอนให้ผู้เรียนวาดภาพพระบายสีโดยศึกษาภาพวาดของชนพื้นเมืองในออสเตรเลีย ที่เรียกกันว่าชาวอะบอริจิน ภาพเขียนของพวกเขาจะมีขนาดใหญ่ การออกแบบลวดลายเกิดจากการสร้างสรรค์ของศิลปินพื้นบ้านถ่ายทอดจากความรู้สึกนึกคิดออกมาด้วยการวาดภาพตามก้อนหิน หรือเปลือกไม้ มาเป็นการวาดภาพด้วยสีสมัยใหม่อันสดใสบนผ้าชนิดต่างๆ ที่เห็นมากคือ สีอะคริลิกบนผ้าใบหรือผ้าลินิน

ภาพที่ 15 -18 ผลงานการวาดภาพพระบายสีของชาวอะบอริจิน

และคลิฟฟอร์ด พอสซัม พ.ศ. 2476-2545

ศิลปินที่มีชื่อเสียงชาวอะบอริจินคนหนึ่ง เขาถนัดในการวาดรูปสไตล์ “ทะเลทรายตะวันตก” โดยใช้จุดเล็กๆ นับพันนับหมื่นจุดแต้มลงบนผืนผ้าใบให้เกิดเป็นภาพที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวได้เป็นอย่างดี ผลงานของเขาได้เต็มไปด้วยเรื่องราวที่กล่าวถึงตำนานของดินแดนอะบอริจิน

ที่มา : <http://www.clipmass.com/story/34245>

3. งานออกแบบลวดลายจากศิลปกรรมบ้านเชียง

โดยผู้สอนให้ผู้เรียนได้ดูลวดลายเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงโบราณมาเป็นภาพลายเส้นและออกแบบเป็นโครงลายใหม่ที่อ้างอิงกับหลักการออกแบบลวดลาย และนำภาพลายเส้นหรือโครงลายที่ได้ไปจัดวางบนวัตถุสิ่งทั้งหลาย เพื่อเป็นแนวทางในการนำลวดลายโบราณไปประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (วิไลภา กาวิเศษ, 2554)

1. กลุ่มลายธรรมชาติ ได้แก่ ลายคน ลายพืชพรรณ ลายสัตว์
2. กลุ่มลายเรขาคณิต
3. กลุ่มลายอิสระ

ขั้นตอนการพัฒนาลวดลายเขียนสี

1. คัดลอกลวดลายเขียนสีเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง
2. คลี่คลายลวดลายมาเป็นภาพลายเส้น เพื่อนำมาสร้างเป็นแม่ลาย (Motif)
3. นำแม่ลาย (Motif) ที่ได้นำมาสร้างเป็นลวดลายใหม่ (Pattern) ตามหลักการออกแบบลวดลาย
4. นำลวดลายที่ได้ไปตกแต่งบนวัตถุประเภทต่างๆ

ภาพที่ 19 – 21 ตัวอย่างผลงานการออกแบบลวดลาย

ที่มา : วิไลภา กาศวิเศษ. “การพัฒนาลวดลายเพื่องานออกแบบจากอิทธิพลศิลปกรรมบ้านเชียง” สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมัณฑนศิลป์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.

สรุป

ในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะแรกเริ่มหรือดั้งเดิมนี้ทำให้เห็นถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนานของศิลปะ และยังส่งผลกระทบต่อการสร้างสรรค์ผลงานในรุ่นหลัง ซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ควรค่าแก่การสืบสานอย่างสร้างสรรค์ และการแสดงออกอย่างบริสุทธิ์ตรงไปตรงมาและไร้มารยาท เป็นลักษณะหนึ่งของการสร้างสรรค์งานศิลปะ เช่น ศิลปะของพวกอานริยะ (Primitive Art) ศิลปะนาอีฟ (Naïve Art) ศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) และศิลปะเด็ก (Child Art) ทั้งหมดมีคุณสมบัติของตนเองแตกต่างกันไป แต่โดยคุณลักษณะการแสดงออกส่วนรวมต่างมีความคล้ายคลึงกัน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2555) สอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลภา กาศวิเศษ, 2554 ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ลวดลายเขียนสีบนเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง ซึ่งเป็นงานศิลปกรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ที่มีเอกลักษณ์และเป็นที่รู้จักทั้งในประเทศและต่างประเทศ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ควรค่าแก่การเผยแพร่และสืบสานองค์ความรู้โบราณจากรุ่นสู่รุ่น โดยนำตัวอย่างลวดลายที่พัฒนาไปประยุกต์ใช้เป็นลวดลายตกแต่งในงานและผลิตภัณฑ์อื่นๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการต่อยอดการนำลวดลายโบราณของไทยมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบด้านต่างๆ และเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรค์ชุดลวดลายไทยที่ร่วมสมัยอีกทางหนึ่งและของรสรินทร์ อรอมรัตน์, 2556 ได้กล่าวว่าแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ โดยอาศัยการศึกษา เริ่มด้วยการส่งเสริมเจตคติของผู้เรียน ผ่านการศึกษาตามอัธยาศัย

ภายใต้บริบทของครอบครัวและชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนจากองค์กรทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจากนั้นจึงขับเคลื่อนสู่การอนุรักษ์และพัฒนาการผลิตเครื่องถ้วยเบญจรงค์ โดยการจัดการศึกษาในระบบที่บูรณาการกับหลักสูตรสถานศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ตลอดจนการจัดการศึกษานอกระบบ อาศัยการจัดกิจกรรมโครงการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง ฉะนั้น การสร้างสรรค์งานศิลปะจึงควรมีความรู้และความเข้าใจในประวัติศาสตร์ศิลป์โดยเฉพาะศิลปะแรกเริ่มหรือดั้งเดิมเพื่อช่วยให้เป็นเครื่องนำทางไปสู่การสร้างสรรค์งานในระดับที่สูงขึ้นไปได้ง่ายขึ้น แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ส่วนตัว สิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวเรา รวมทั้งการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ต่อยอดประสบการณ์จากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากศิลปะดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของการสร้างสรรค์งานศิลป์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์. (2557). ลวดลายประทับดินเผาบ้านเชียง : บูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม). 1-25.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2552). ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก 1:ประวัติศาสตร์ศิลปะยุคก่อนประวัติศาสตร์
ประวัติศาสตร์ศิลปะยุคโบราณ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2555). สุนทรียศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2559). พจนานุกรมศัพท์ทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนู แก้วโอภาส. (2550). ประวัติศาสตร์ไอเชียนี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- ปริญญานันต์ สุข. (2547). เราเห็นอะไรในศิลปะเด็ก. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- พิระพงษ์กุลพิศาล. (2545). สมอลูกพัฒนาได้ด้วยศิลปะ. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2548). กิจกรรมสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- รสนิทร ออมรัตน์. (2556). แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าของเครื่องถ้วยเบญจรงค์ไทย.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา
สาขาวิชา พัฒนาศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รอล์ฟ ไมเยอร์. (2540). พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะ. แปลจาก A Dictionary of Art Terms and Techniques. แปลโดย มะลิฉัตร เอื้ออานันท์. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิลลา กาติส. (2554). การพัฒนาลวดลายเพื่องานออกแบบจากอิทธิพลศิลปกรรมบ้านเชียง. Veridian E-Journal SU ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม – สิงหาคม).16-35.
- วัฒน์ จุฑาวิภาต. (2552). ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิลป์ พีระศรี. (2553). **ศิลปสงเคราะห์**. แปลโดย พระยาอนุนานราชชน, วิบูลย์ ลี้สุวรรณ บรรณาธิการ.

พิมพ์ครั้งที่ 4 ปทุมธานี : มุลินีศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี อนุสรณ์.

ศิลปากร, กรม. (2534). **มรดกวัฒนธรรมบ้านเชียง**. เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข 8/2534 กรมศิลปากร
จัดพิมพ์.

สุรพล ดำริห์กุล. (2540). **บ้านเชียงมรดกโลกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.